

Ігор Іванович СЕНЧУК

кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка

**ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ**

Сенчук І. І. Особливості трансформації ресурсного потенціалу аграрних підприємств [Текст] / Ігор Іванович Сенчук // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 4. – С. 29–34. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Вступ. Здійснення економічної діяльності суб'єктами аграрного виробництва, забезпечення досягнення її ефективності неможливе без залучення та використання певних ресурсів. Максимальної ефективності основної діяльності підприємство досягає при оптимальній комбінації обмежених ресурсів, які приймають участь у виробництві.

Мета. Метою статті є ідентифікація структурних особливостей комбінування ресурсів у процесі формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, оптимізації та раціоналізації їх поєднання.

Висновки. У статті набуло подальшого розвитку дослідження сутності й ролі ресурсів у виробничій діяльності аграрних підприємств. Розкрито вплив ресурсів та їх структурних співвідношень на відкриття додаткових можливостей у підвищенні економічних результатів господарської діяльності аграрних підприємств. Визначено критерії, за яким можна класифікувати аграрні підприємства з різним ресурсним забезпеченням їх діяльності. Встановлено відмінність між ресурсним забезпеченням і ресурсним потенціалом аграрних підприємств. Обґрунтовано, що ресурсний і виробничий потенціал не є об'єктами процесу відтворення, на відміну від їх структурних елементів.

Ключові слова: ресурсний потенціал, аграрні підприємства, ресурсне забезпечення, виробничий потенціал, структура ресурсного потенціалу.

Ihor Ivanovych SENCHUK

PhD in Law, Associate Professor,
Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

**FEATURES OF RESOURCE POTENTIAL AGRICULTURAL ENTERPRISES
TRANSFORMATION**

Abstract

Introduction. Enforcement of economic activity by actors of agrarian production, ensuring achievement of its efficiency is impossible without the attraction and use of certain resources. The company achieves maximum efficiency of the main activity with the optimal combination of limited resources involved in production.

The purpose. The purpose of the article is to identify the structural features of the combination of resources in the process of forming the productive potential of agrarian enterprises, optimizing and streamlining their combination.

Conclusions. The article has further developed the study of the essence and role of resources in the production activities of agrarian enterprises. The influence of resources and their structural relations on opening of additional opportunities in increasing economic results of economic activity of agrarian enterprises is revealed. The criteria for classification of agrarian enterprises

© Ігор Іванович Сенчук, 2018

with different resource support of their activity are determined. The difference between resource supply and resource potential of agrarian enterprises is established. It is substantiated that resource and production potential are not objects of the reproduction process, in contrast to their structural elements.

Keywords: *resource potential, agrarian enterprises, resource supply, production potential, structure of resource potential.*

JEL classification: Q 12

Вступ

Здійснення економічної діяльності суб'єктами аграрного виробництва, забезпечення досягнення її ефективності неможливе без залучення та використання певних ресурсів. Максимальної ефективності основної діяльності підприємство досягає при оптимальній комбінації обмежених ресурсів, які приймають участь у виробництві. Варто відзначити, що комбінування ресурсів у процесі виробництва впливає не тільки на реалізацію існуючих можливостей, що є характеристикою реалізації виробничого потенціалу, а й на відкриття додаткових можливостей, що дає змогу говорити про його розвиток. В свою чергу, саме розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств є основою їх економічного зростання, адже створення умов для реалізації тих чи інших можливостей підвищення економічної ефективності за рахунок змін в обсягах виробництва, якості продукції, товарній номенклатурі випуску, поглибленні переробки сільськогосподарської сировини в підприємстві, вирішенні проблеми зберігання є викликом для структурних змін в забезпеченні ресурсами всіх процесів виробництва на підприємстві.

Дослідженням питань формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, складу й структури його елементів та компонент, місця та ролі ресурсів, як базового елементу виробничого потенціалу, займалися В. Г. Андрійчук, О. О. Атременко, О. М. Вишневська, О. І. Гуторов, С. О. Іщук, О. В. Киричок, Г. М. Підлісецький, С. І. Плотницька, С. І. Терещенко, О. В. Ульяновченко та інші науковці.

У роботах згаданих вчених закладено теоретико-методологічні основи окреслених питань, втім, фактично не сформовано однозначного підходу до структури виробничого потенціалу, її раціоналізації в аспекті поєднання ресурсів, що не дає змогу в повній мірі вирішувати питання розвитку й реалізації виробничого потенціалу аграрних підприємств.

Мета та завдання статті

Метою статті є ідентифікація структурних особливостей комбінування ресурсів у процесі формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, оптимізації та раціоналізації їх поєднання.

Виклад основного матеріалу дослідження

На сьогоднішній день перед аграрним сектором економіки держави, в першу чергу, стоїть завдання подолання збитковості аграрного виробництва, адже, така діяльність аграрних підприємств стала перманентним явищем, яке можна спостерігати набагато частіше, ніж отримання стабільних прибутків від здійснення поточної виробничої діяльності й досягнення фінансової стійкості суб'єктів аграрної сфери. Вагомою причиною цього є скорочення ресурсного забезпечення аграрного виробництва. Саме тому, пошук напрямів покращення економічної ситуації в аграрному секторі економіки необхідно виконувати, спираючись на створення умов для оптимального забезпечення ресурсами виробничого процесу аграрних підприємств як головної передумови здійснення успішної виробничої, а також комерційної діяльності підприємств галузі. Вважаємо, що розпочинати ці процеси необхідно саме в підприємствах, які спеціалізуються на галузі рослинництва. Це викликано тим, що

підприємства даного галузевого напрямку в порівнянні з іншими, мають більше передумов для сталого розвитку й ефективного функціонування.

Ідентифікація структурних особливостей комбінування ресурсів є основою подальшої оцінки й визначення напрямів розвитку процесів формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, оптимізації та раціоналізації їх поєднання. Для розкриття глибинного змісту, внутрішніх взаємозв'язків виробничого потенціалу доцільним є надання характеристики його структурних елементів. Безперечно, базовими елементами виробничого потенціалу аграрних підприємств є ресурси, які необхідні для виробничої діяльності у галузі. Важливим у характеристиці ресурсів є визначення взаємозв'язків між ними, а також причинно-наслідкових зв'язків їх структурних елементів в контексті системних ознак виробничого потенціалу як складної і багатогранної категорії, яка характеризує здатність суб'єкта до економічного зростання.

Для виявлення залежності ефективності функціонування аграрних підприємств від масштабу використання ними певних ресурсів досліджено результати діяльності 100 аграрних підприємств Харківської області за 2017 рік. У процесі аналізу використані такі параметри про вхідні ресурси: вартість орендної плати за користування земельними угіддями; матеріальні витрати, які увійшли до собівартості продукції; фонд оплати праці; вартість умовного поголів'я. Як вихідний показник використано обсяг виручки від реалізації сільськогосподарської продукції. За величиною визначеного в процесі аналізу коефіцієнта технічної ефективності сукупність досліджуваних підприємств була умовно поділена на чотири групи (табл. 1).

Таблиця 1. Розподіл аграрних підприємств за коефіцієнтом технічної ефективності виробничо-збутової діяльності (Харківська область, 2017 р.)

Група підприємств за коефіцієнтом технічної ефективності			Кількість підприємств у групі	Середнє значення коефіцієнта технічної ефективності
Номер групи	Назва групи	Значення коефіцієнта		
I	низькоефективна	від 0,0 до 0,35	57	0,23
II	середньоефективна	від 0,36 до 0,70	28	0,50
III	результативна	від 0,71 до 0,99	3	0,82
IV	абсолютно ефективна	1,0	12	1,0
Всього або в середньому			100	0,41

Найчисельнішою була група низькоефективних підприємств, до якої увійшло більше половини досліджуваних суб'єктів господарювання. Досить низьким було середнє значення коефіцієнта технічної ефективності по досліджуваній сукупності аграрних підприємств. При цьому лише 12 % від загальної кількості досягли особливо високих показників ефективності використання свого економічного потенціалу.

Для визначення чинників, які мають найсуттєвіший вплив на результати виробництва й збуту продукції в аграрних підприємствах, в дослідженні використано метод головних компонент при проведенні факторного аналізу. При цьому були враховані такі чинники: орендна плата за використання земельних угідь, матеріальні витрати (без орендної плати), витрати на оплату праці; вартість поголів'я, повна собівартість реалізованої продукції, чисельність працівників, обсяг виробленої продукції, розмір дотацій, виручка від реалізації продукції. Отримані результати, дозволили зробити висновки, що перша головна компонента тісно пов'язана з такими чинниками: матеріальні витрати, вартість умовного поголів'я, повна собівартість сільськогосподарської продукції, кількість найманих працівників, рівень державної підтримки, виручка від реалізації сільськогосподарської продукції. Друга компонента найтісніше пов'язана з орендною платою за землю і третьою – фондом оплати праці. Застосування вказаного методу дозволило уточнити систему чинників і ступінь їх впливу на ефективність виробничо-збутової діяльності аграрних підприємств.

В рамках визначеного напряму дослідження, цікавим є визначення ресурсів у Економічній енциклопедії під редакцією С. В. Мочерного, де визначено: ресурси (фр. *ressource* – допоміжний засіб) як основні елементи виробничого потенціалу, що має в розпорядженні система, і які використовуються для досягнення поставлених цілей економічного розвитку [1, с. 206].

Традиційно, в якості ресурсів розглядалися три фактори виробництва – праця, земля, капітал. Розглядаючи сільськогосподарське виробництва К. Маркс відзначав, що земля – з однієї сторони, а праця – з іншої, два елементи реального процесу праці, які в цій уречевленій формі є загальними для усіх способів виробництва і виступають елементами будь-якого процесу виробництва [2, с. 382]. Звертає на себе увагу ще одна позиція класика економічної науки в контексті ролі й структури ресурсів у процесі виробництва та їх співвідношення з виробничим потенціалом, а саме: К.Маркс писав: «Даже при данной величине функционирующего капитала захваченные капиталом рабочая сила, наука и земля... образуют его эластичные потенции, которые в известных границах расширяют его арену действия независимо от его собственной величины» [3, с. 623].

Варто зазначити, що сучасні дослідники розглядають, зазвичай, більший набір компонент ресурсного забезпечення й ресурсного потенціалу, виділяючи основні й оборотні кошти, інформацію, фінанси тощо. Зокрема, О.В. Ульяновченко обґрунтовує, що ресурси аграрної сфери залежно від їх походження доцільно розподілити на дві групи: первинні ресурси – ті, що створені природою незалежно від волі та бажання людини, але використовуються в суспільному виробництві, та вторинні – це продукти процесу виробництва, які прямо чи опосередковано використовуються у виробництві матеріальних благ. До першої групи автором віднесено земельні й трудові ресурси, до другої – основні й оборотні матеріальні засоби, фінансові й інформаційні ресурси [4, с. 13]. Втім, інформаційні ресурси приймають участь у процесі виробництва продукції опосередковано через технологічні й управлінські рішення, які приймаються адміністративно-управлінським персоналом в процесі здійснення ним процесу праці, а основні та оборотні кошти є складовими капіталу підприємства. Таким чином, сучасні концептуальні підходи лише розширюють та поглиблюють, проте не заперечують наукових уявлень класиків економічної теорії щодо складу ресурсів аграрного підприємства.

В контексті мети даного дослідження важливим є висновки Л. В. Соколової про те, що використання в процесі планування й відтворення таких системних особливостей потенціалу як взаємозамінність його окремих елементів і збалансоване оптимальне співвідношення між ними відкриває можливості створення господарської системи, яка відрізняється максимальною продуктивністю [5, с. 17]. При цьому саме врахування субституції ресурсів є найбільш складним завданням оцінки ресурсного забезпечення й ресурсного потенціалу в аграрній сфері.

Аналізуючи склад визначених ресурсів аграрних підприємств, варто відмітити, що земельні ресурси (сільськогосподарські угіддя) й трудові ресурси аграрних підприємств можуть бути якісно поліпшені без залучення їх ззовні. В той час, як основні й оборотні фонди мають фіксовані в статистиці вхідні параметри, які можливо лише максимально реалізувати. Виходячи з цілей дослідження, що виконується, спробуємо з'ясувати критерії, за яким можна класифікувати аграрні підприємства з різним ресурсним забезпеченням їх діяльності.

З викладеного вище, доцільним є розгляд чинників, які впливають на ресурсне забезпечення аграрного виробництва, формування й реалізацію виробничого потенціалу в розрізі таких ресурсів як наявність земельних ресурсів, персоналу, активної частини основних засобів, коштів для фінансування оборотних засобів.

Беручи до уваги характер участі у виробництві виділених видів ресурсів, їх дію у формуванні й функціонуванні ресурсного потенціалу аграрного виробництва можна виділити такий склад критеріїв ресурсного забезпечення аграрного виробництва: 1. Забезпеченість земельними ресурсами. 2. Забезпеченість підприємства кваліфікованим персоналом. 3. Забезпеченість виробничого процесу технічними засобами виконання технологічних процесів. 4. Забезпеченість коштами для фінансування матеріальних і нематеріальних витрат при реалізації процесу виробництва продукції.

Відповідність ситуації, яка склалася в підприємствах, першим трьом критеріям відповідає здатність підприємства ефективно, при оптимумі витрат, виробляти максимальний обсяг конкурентоспроможної аграрної продукції. В той же час, відповідність третьому критерію дозволяє забезпечувати ефективність всієї виробничо-господарської діяльності, адже саме наявність технічних засобів дозволяє реалізовувати технології виробництва, що є основою отримання результатів виробничої діяльності. В свою чергу, четвертий критерій складає основу для дотримання всіх перелічених ознак, адже саме його дотримання забезпечує повноту переходу авансованого капіталу в товарну форму з метою подальшого повернення в грошову, що відповідає сутності виробничої стадії відтворювального процесу.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, виробничі ресурси аграрного виробництва – це складна, інтегрована система, яка пов'язує різні за своїми характеристиками групи ресурсів матеріального й нематеріального характеру, які при використанні в своїй органічній єдності дозволяють отримувати результати шляхом створення аграрної продукції. При цьому економічні результати використання ресурсів формуються лише за певних умов, які, в свою чергу, можуть бути керованими, некерованими й частково керованими з боку підприємства. Таким чином, відмінність між ресурсним забезпеченням і ресурсним потенціалом полягає в урахуванні вказаних умов і можливостей їх використання або управління ними. Тобто, якщо ресурсне забезпечення виробництва являє собою інтегровану систему наявних ресурсів, то ресурсний потенціал є впорядкованою сукупністю (або системою) можливостей використання й комбінування ресурсів з метою отримання економічних результатів в контексті імперативів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Органічний розвиток інструментів та засобів врахування вказаних імперативів, інтеграція в системи управління розвитком потенціалу функціональних компонент або функціональних потенціалів забезпечує трансформацію ресурсного потенціалу в потенціал виробничий, і далі – в економічний.

Варто також узагальнити, що кожна компонента й елемент ресурсного потенціалу в динаміці може розглядатися як об'єкт відтворювального процесу. При цьому слід зазначити, що саме елементи потенціалу, а не сам потенціал є об'єктом відтворення, адже потенціал – це сукупність можливостей, а можливість відкривається перед підприємством за тих чи інших умов, переважно, незалежних від активності суб'єкта. Втім, підприємство може володіти або не володіти засобами реалізації можливостей, які відкриваються, що і забезпечується наявністю ресурсів й інструментарію їх поєднання у виробничому процесі, якщо мова йде про потенціал виробничий, або у виробничо-комерційному процесі, якщо мова йде про потенціал економічний.

Перспективним напрямом подальших досліджень є встановлення вартісних критеріїв рівня ресурсного забезпечення аграрних підприємств та обґрунтування кореляції стадії розвитку ресурсного потенціалу аграрного підприємства з типом технологій в аграрному виробництві як основної компоненти переходу ресурсного потенціалу у виробничий.

Список літератури

1. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / Відп. ред. С.В. Мочерний. К.: Академія, 2002. Т. 3. 952 с.
2. Маркс К. Капітал. Т.3 // Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения. Изд-е второе. М.: Госуд. изд-во политической литературы, 1961. Т.25, ч. 2. С. 551.
3. Маркс К. Капітал. Т.1 // Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения. Изд-е второе. М.: Госуд. изд-во политической литературы, 1960. Т.23. С. 907.
4. Ульянченко О. В. Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.03; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки» УААН. К., 2008. 38 с.
5. Соколова Л. В. Організаційно-економічне забезпечення адаптації підприємств до невизначеності бізнес-середовища: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.06.01; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2006. 32 с.
6. Бойко Ю. О. Конкурентні структури ринків збуту та потенціал конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій*. 2015. С. 315-317.
7. Мандич О. В. Стратегії конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 1 (07). С. 116-120.
8. Красноруцький О. О. Детермінанти розвитку систем ринкового розподілу продукції аграрних підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2015. № 162. С. 20–31.

References

1. *Ekonomichna ency'klopediya*. [Economic Encyclopedia]. (2002). In Mocherny`j, S. V. (ed.). vol. 3. Akademiya. Kiev. Ukraine.
2. Marks, K. (1961). Kapital. [Capital]. vol. 3 // Marks, K., Jengel's, F. Sochinenija. [Compositions.]. 2nd ed. Gosud. izd-vo politicheskoy literatury. vol. 25, part 2. p. 551. Moscow. Russia.
3. Marks, K. (1960). Kapital. vol. 1 // Marks, K., Jengel's, F. Sochinenija. [Compositions.]. 2nd ed. Gosud. izd-vo politicheskoy literatury. vol. 23. p. 907. Moscow. Russia.
4. Ul`yanchenko, O. V. (2008). *Upravlinnya resursny`m potencialom v agrarnomu sektori*. [Management of resource potential in the agrarian sector]. Abstract of Ph.D. dissertation: 08.00.03; Nacz. nauk. centr «In-t agrar. Ekonomiky`» UAAN. Kiev. Ukraine.
5. Sokolova, L. V. (2006). *Organizacijno-ekonomichne zabezpechennya adaptaciyi pidpry`yemstv do nevy`znachenosti biznes-seredovy`shha*. [Organizational and economic support of adaptation of enterprises to the uncertainty of the business environment]. Abstract of Ph.D. dissertation. 08.06.01; NAN Ukrayiny`. In-t ekonomiky` prom-sti. Donetsk. Ukraine.
6. Boyko, YU. O. (2015). «Competitive structures of sales markets and the state of competition of industrial enterprises». *Teoriya i praktyka rozvytku ahropromycolovoho kompleksu ta cil'c'kykh terytoriy*. pp. 315-317.
7. Mandych, O. V. (2017). Strategies for competitive development of agrarian enterprises. *Ekonomichnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi*. no 1 (07), pp. 116-120.
8. Krasnoruts'kyu, O. O. (2015). «Databases of the development of the market of market for the production of agricultural enterprises». *Visnyk HNTUSG. Ekonomichni nauky*. no 162, pp. 20–31.